

„Hol az a táj szab az életnek teret,
Mit az Isten csak jókedvében teremt”

Válogatás az első tizenhárom MÉTA-túrafüzetből
2003 – 2009

A KÖTETET SZERKESZTETTE:
Molnár Csaba – Molnár Zsolt – Varga Anna

MTA Ökológiai és Botanikai Kutatóintézete
Vácrátót

2010

Népi növénynevek Felső-Bácskából

CSATHÓ ANDRÁS ISTVÁN

Felső-Bácskát járva a botanikai, zoológiai adatok mellett igyekeztem helyi népi növényneveket is gyűjteni. Az összegyűlt nevekből szeretnék a teljesség igénye nélkül – érdekességképpen – egy válogatást bemutatni.

A kistáj a lakosság mind etnikai, mind területi származására nézve rendkívül változatos, ami természetesen a népi növénynevek használatára is komoly hatással van. Maguk a megkérdezett személyek is gyakran más tájakból származtak el. Az erősen heterogén névtani anyagból a következtetések levonása ezért sem könnyű feladat, nem árt az elővigyázatosság.

Az egyes növényneveknél az adatközlők nevének és a gyűjtések pontos körülményeinek feltüntetésétől – nem utolsósorban terjedelmi okok miatt – most el kellett tekintenem. A növények helyiek-től származó, feljegyzett jellemzése is csak néhány esetben szerepel a jegyzékben. (A fajok a gyűjtési gyakoriság hozzávetőleges sorrendjében követik egymást.)

Datura stramonium L. (csattanó maszlag): bilindek, bilind, belindek, beléndek, böléndek, bölénd, bolond beléndek, bilind-bolond, bikamag

Sorghum halepense (L.) Pers. (fenyércirok): szudán, szudáni, szudánifű, szudánifű, fehércirok

Coryza canadensis (L.) Cronq. (betyárfakóró): csikófarok, csikófarkkóró

Amaranthus retroflexus L. (szőrös disznóparéj), *Amaranthus chlorostachys* Willd. (karcú disznóparéj): disznóparéj, paréj

Convolvulus arvensis L. (apró szulák, folyófü): folyondár („Folyik el.”), folyófü

Polygonum aviculare L. (közönséges porcfű, porcsinkeserűfü): porcfű, porfü („Ezt minden jószág szereti.”)

Chenopodium album L. (fehér libatop): fosóparéj, (disznóparéj)

Chenopodium hybridum L. (pokolvarlibatop): büdösfolyondár, keserűparéj

Trifolium repens L. (fehér here): vadgomboshere, gomboshere, vadhere, lóhere, fehér here, (négyleve-lű lóhere)

Trifolium pratense L. (vörös here): gomboshere

Portulaca oleracea L. (kövér porcsin): zsírosparéj

Cirsium arvense (L.) Scop. (mezei aszat): mácsonya, tüske

Carduus acanthoides L. (útszéli bogáncs): zamártüsök, tüske, tövicsk

Carduus nutans L. (bókoló bogáncs): zamártüske, zamártüsök

Onopordum acanthium L. (szamárbogáncs): zamártüske, zamárkóró, bogáncs

Arctium lappa L. (közönséges bojtortján): lapulevél

Xanthium italicum Mor. (olasz szerbtövös): bugáncs, szerbtövös

Xanthium italicum Mor. (olasz szerbtövös), *Arctium lappa* L. (közönséges bojtortján) stb.: bógáncs, bűgáncs

Asclepias syriaca L. (selyemkóró): selyemkóró, vaddohány, (gyapot)

Ambrosia artemisiifolia L. (parlagfü): parlagfü, pallagfü

Stachys annua (L.) L. (tarlótisztésfü): tisztésfü, tarlóvirág, tisztés

Cannabis sativa L. subsp. *spontanea* Serebr. (vadkender): vadkender („Ez nem az, amilyen füvet szívnak.”)

Urtica dioica L. (nagy csalán): csalán

Echinochloa crus-galli (L.) P. B. (közönséges kakaslábfű): talpas muhar, vízimuhar, vadmuhar, vadköles

Setaria verticillata (L.) P. B. (ragadós muhar): vadmuhar

Setaria viridis (L.) P. B. (zöld muhar): vadmuhar

Setaria pumila (Poir.) R. et Sch. (fakó muhar): vadmuhar, ragadós vadmuhar (utóbbi név valószínűleg inkább a *S. verticillata*-ra vonatkozik)

Capsella bursa-pastoris (L.) Medic. (pásztorfű): pásztorfű

Euphorbia cyparissias L. (farkaskutyatej): kutyatej

Euphorbia helioscopia L. (napraforgó kutyatej): kutyatej

Elaeagnus angustifolia L. (keskenylevelű ezüstfa): olajfa

Cynodon dactylon (L.) Pers. (csillagpázsit): tarack

Elymus repens (L.) Gould. (közönséges tarackbúza): pörjefű

Tanaxacum officinale Weber ex Wiggers (pongyola pity-pang): kutyatej

Consolida regalis S. F. Gray (mezei szarkaláb): szarkaláb, sarkantyú

Robinia pseudo-acacia L. (fehér akác): akác

Virágja: kukucska, csicsóka

Sambucus nigra L. (fekete bodza): bodza

Sambucus ebulus L. (gyalogbodza): földi bodza

Prunus cerasifera Ehrh. (cserezsnyeszilva): fosóka

Morus alba L. (fehér eperfa): eperfa

Rubus caesius L. (hamvas szeder): szeder

Prunus spinosa L. (kökény): kökény

Galium aparine L. (ragadós galaj): bugáncs („bugáncs, csak apró”)

Triticum aestivum L. (búza): buza (a kistájban általában rövid „u”-val ejtik)

Centaurea cyanus L. (kék búzavirág): buzavirág (rövid „u”-val)

Camphorosma annua Pall. (bárányparéj): porcfű

Ballota nigra L. (fekete peszterce): árvacsalán

Plantago major L. (nagy útifű): útlevél

Celtis occidentalis L. (nyugati ostorfű): zsidómeggy

Calamagrostis epigeios (L.) Roth (siskanád): sásfü („Nem is eszi a jószág.”)

Lycium barbarum L. (ördögcérna): lícium, hanga

Salsola kali L. (homoki ballagófü) (a leírás alapján valószínűleg ez a növény): barlangó, ballangkóró (utóbbi talán *Eryngium campestre*)

Ornithogalum kochii Parl. (pusztai sárma) (valószínűleg ez a növény): csillagvirág

Ononis spinosa L. (tövises iglice): iglice

Malva neglecta Wallr. (papsajtmályva): papsajt, mályva

Hordeum hystrix L. (sziki árpa): ürgefark

Bolboschoenus maritimus (L.) Palla (zsióka): csádé

Oenothera biennis L. (parlagi ligetszépe): önatéra

Artemisia vulgaris L. (fekete üröm): büdösgaz

Conium maculatum L. (bűrök): bűrök, büdös bűrök

Ailanthus altissima (Mill.) Swingle (bálványfa): ecetfa

Tribulus terrestris L. (királydinnye): királydinnye, rasztikbogáncs

Hibiscus trionum L. (varjúmák): paggaz

Heliotropium europaeum L. (parlagi kunkor): fodormenta, barkás

Chelidonium majus L. (vérehulló fecskefü): körömvirág

Sonchus sp. (csorbóka): tejes tüske

Bromus sp. (rozsnok): cigányzab

Cirsium vulgare (Savi) Ten. (lándzsás aszat): bogáncs

Rumex obtusifolius L. (réti lórom): lósóska

Acer pseudoplatanus L. (hegyi juhar), *Acer platanoides* L. (korai juhar): fürtös juhar

Köszönetnyilvánítás

Ezúton is szeretném kifejezni köszönetemet a növénynevek lelkes adatközlői számára:

Arnold Fülöpné (Borota), Daám Mátyás (Bácsalmás), Daám Mátyásné (Bácsalmás), Daám Zoltán (Bácsalmás), Heibl János (Bácsbokod), Horváth László (juhász) (Bácsalmás), Iványi Kinga (Madaras), Jäger Márton (juhász) (Mátételke), Márton Lajos (Gara), Pandúr Ignác (juhász) (Gara), Rozs Gizella (Katymár), Tüske Kálmán (Mátételke), Vén József (Katymár), Vörös Kálmán (Bácsszentgyörgy), Vujity János (juhász) (Gara).